

za šolsko mladost.

II. tečaj 1849. V četertik 16. velk. serpana. 7. list II. polovice.

V čertik 16. velk. serpana.

Hruška osreči celo družino.

Ko so dobri oče Vladimir enkrat po prav rodovitnim polji ob času, ko je drevje sploh v obilnosti sadja krasnelo, samči popotovali, jih sreča prav blag, blizo deset lét star fantič. Rumeno-kodrasti lasje so bili kinč njegove glave, cveteča nedolžnost je počivala na njega milorudečih licah, in žlahtno serce se mu je vidilo tako rekoč v bistrh očéh. Dobrimu Vladimirju se je prav ljubezniv zdel, tudi zastran lépiga obnašanja in snažne, sicer pomankljive obleke. Viditi ga se mu bližati, si misli stari oče: Kaj bi jaz hotel dati, ko bi moj sin bil? Kako zgine vsa lepota cele doline pred ljubeznivostjo tega otročiča! Zdajci jame otroka, berž ko je do njega prišel, prijazno nagovarjati. Njegov prijetni glas in veselja polni obraz ga prikupi starčiku le še bolj. Adrijan, tako se je fantek imenoval, je v roki veliko, prav zalo, zlato-rudečkasto hruško nesel. Zatorej mu Vladimir reče, ker je malo žejin bil: Moj otrok, mene žeja nadlegva; jaz bi gotovo hruško od tebe vkupil, ako bi jih ti več imel; pa vender daj jo meni, dobro ti jo plačam.

Nato odgovori fantek: Predragi gospod, rés je

de nimam druge; tó le mi je moja teta, ki prebiva tam na tistim hribi, podarila, ino kér je tako zala, sim jo mamki doma namenil. Ako vam pa ž njo vstreči morem, jo iz serca rad dam, de le žejo vga-síte.“ Rečene besedice so žtvoču'ljiviga Vladimirja močno ganile. Torej mu pa tudi reče: Dragi moj sinček, ti si kaj pridin in blaziga serca, kér se tako rad tvoje mamke zmisliš; ali daj mi le hruško, glej! tukaj imaš velik tolar za-njo. Za denarje — reče Adri-jan — za denarje je ne dam, sicer pa me bote zlo razveselili, ako jo hočete zastonj vzeti.“ Zdaj se Vladimir še bolj čudi žlahčnosti njegoviga serca. Vzame hvaležen hruško, ter ga sprašuje okolišine njegovih staršev. Po razodenji fantiča zvé Vladimir, de so njegovi starši v raznih potrebah, ino de imajo mnogo otrok. Nato se da na dom staršev peljati.

Tam pridšimu so pobožni starši dovelj dopadli, spoznal je berž sestre ino brate Adrijanove. Vladimir prosi zdaj miloserčne starše, de bi mu pridniga Adri-jana izročili, de bi ga smel seboj v mesto vzéti. Po-tim ko jih je zagotovil ino prepričal, de hoče njegov oče biti, za-nj skrbeti; de se bo dobro, pridno iz-redil ino omikal; in potèm, ko so gosp. fajmster, ki so bili z Vladimirjem dobro znani, tudi to sveto-vali: so starši dovolili, ter svojiga sina Vladimir-jevi očetovski ljubeznjivosti izročili. —

Zdaj je Adrijan lepo priložnost zadobil, svoje duhovne in telesne moči vedno bolj razvijati, ino res-no je tudi tako delal. Od dne do dne je vidno v raz-nih čednostih rastel. Vse ga je rado imelo. Vladi-mir ga je namreč v šolo pošiljal. Berž so se na-sledki pokazali. Po doveršenih šolah se je kupčijstva poprijel. Tudi tukaj je dobro ravnal.

Za nekaj lét piše prav bogat kupčevavec Vla-dimirju: Jaz močno potrebujem eniga pomočnika v svojim kupčijstvu. Torej, ako poznaš kakšniga prav godniga mladenča, ki je lepiga zaderžanja, pošlji ga do mene. Če se bo dobro obnašal, zna tukaj svojo srečo vtemeljiti. Vladimir, ki je blagostanje svojiga Adrijana vedno pred očmi imel, ga izroči svojimu

bogatimu prijatlu. Adrijan gre berž v tisto mesto h kupcu, kjer se je prav po možko obnašal. Za nekaj časa se je bil kupec prepričal, de ima njegov služabnik prav prikladne lastnosti. Zato se ga je tako navadil, de ga ni več od sebe pustil. Mnogo lét je bil pridni Adrijan svojimu že zlo starimu gospodarju edina podpora v obsirnih opravilih. Zadnja ura se je že bogatincu bližala. To spoznavši sklene nekaj časa pred svojo smertjo svojo edino hčer ino dedično s pridnim Adrijanam, kateri mu se dan velike sreče napoči. Blaga je imel, kolikor je hotel, zraven pa dobro Bogu dopadljivo, hvaležno serce. Berž je svoje revne starše, katire je že poprej po moči podpiral, k sebi poklical. Tako tudi sestre ino brate. Tudi Vladimirja je bil povabil, ki je res tudi prišel. Kako veselje je moglo tam biti, si vsak lahko misli.

Ako hočete, ljubi otroci, vedno srečni biti, vadijte se že iz mladih nog lepih čednost, lepo ravnajte s svojimi starši; ino Bog vas bo obdaril s svojimi darimi na tem ino unim svetu.

J. Obalo.

Življenje imenitnih Slovanov.

Juri Kopitar.

Juri Kopitar, eden nar učenejših Slovanov, je bil rojen v Repnjah, vasi Vodiške fare na Gorenskem, 23. velikiga serpana (Avgusta) léta 1780. Bil je sin kmetiških starišev. Stariši viditi, da sinek ni slabe glavice, ga pošljejo v Ljubljanske šole. Tukaj je bil zmiraj eden prvih. Tisto dobo je živel v Ljubljani za našo domovino in njene sinove, kateri so bili prebrisane glave, posebno vneti in učeni mož, žlahtni Žiga Cojz. Učenost mladiga Kopitarja mu ni mogla neznana ostati. Vzame ga s perviga za domačiga učenika svojih otrok, in mu da zato verh dobre hrane in prebivališa v svoji hiši še dobro plačo. Mladi Kopitar se pa dobrimu gospodu in verlimu rodoljubu Cojzu s svojim modrim vedenjem in učenostjo kmalo kako prikupi, da ga Cojz svojiga tajnika izvoli. Prav po volji se mu je godilo.

Po slavno zveršenih Ljubljanskih šolah se gre naš Kopitar na Dunaj pravdarskiga učit. Še ne 30 let star je bil 2. varh cesarsko-kraljeve dvorne knjižnice. Ker je v njegovim sercu vedno plamen nepopisljive ljubezni do sladkiga materniga jezika gorel, in ker je v dvorni knjižnici veliko, mu poprej neznanih pripomočkov našel; spiše zdaj tako slovnico slovenskiga jezika, da je vse poprejšnje prekosila. V predgovoru najdeš našo kratko zgodovino in vse naše pisavce, ki so pred Kopitarjem živeli. Natisnjena je bila v Ljubljani 1808. — Spiše tudi in da léta 1836 na Dunaji na svitlo imenitne bukve: „Glagolita Klocianus“ imenovane. (V teh bukvah bereš tri nar starje spise v staro-slovenskim jeziku. Eden izmed njih je, kakor učeni sodijo, pridiga tačasniga Frizinškiga škofa Abrahama, ki jo je med letama 957 in 994 v Loki na Krajnskem imel. Tudi obsežejo te imenitne bukve kratko slovnico staro-slovanskiga jezika. Nadalje ti kažejo (str. 48) pregled Cirilove asbuke in abecéd vsih Slovanov. Na koncu je Glagolitica ali Hieronimova abeceda, tudi cerkvena imenovana. — Modre glavice slovenskih učencov višjih šol! Živo naj vam bojo te neprecenljive bukve, sad učenosti vašiga rojaka priporočene. V njih bodeite najdlj spet pozabljene korenine našiga tako dolgo zatiraniga miliga jezika).

(Konec sledí.)

Stare zgodbe Slavijanov sploh. *)

Slavijani ali Slovani, katerih rod je med evropejskimi nar veči, so sicer še le pozno, od petiga stoletja sèm, drugim Evropejcam bolj znani postali, od kar so si namreč novih sedečev bolj proti zahodu in jugu začeli iskati. Zatorej je več pisavcov terdilo, de so še le v petim stolétji, pregnani od silnih Hunov, prišli iz Azije čez Uralske hribe. Vender ako se vse presódi, kakor je reč sama po sebi, in kar se se v starih pisateljih sèm gred-

*) Iz g. P. Hicingerjeviga spiska v letopisu slov. družta.

čiga najde; se mora skleniti, de so Slavijani od nekđaj, to je, kakor delječ se more v dogodivšini ljudstev ž gotovostjo nazaj iti, v Evropi stanovali.

Poglavitni sedeži Slavijanov se najdejo od nekđajnih časov v Evropi, in sicer za Karpaškimi hribi na vodah Visli in Dnjepru do Volge v sedajnim Poljskim in Ruskim. Za letó govori pred drugim, de kakor se časi bolj svitli pokažejo, precej se najdejo Slavijani v teh krajih, in sicer, kakor pravijo stari pisatelji, na neizmernih prostorih in brezštevilni. Nihče pa ne pové, kdaj ravno so semkaj prišli, kar bi ne bilo moglo zamolčano ostati, ako bi ne bili v nepomljivih léti se že tukej vseli. Tako veliko ljudstvo, kakoršno so Slavijani v petim stoléti bili, bi namreč ne bilo brez velikih prekucij v Evropo še le takrat priti moglo; in pisatelji, ki so veliko manjših rodov preseljevanje v tistih časih na tanjko zaznamovali, bi gotovo ne bili opustili od Slavijanov kaj tagiga povedati, ako bi bili v teh léti iz Azije pripopotvali.

Semkej se smejo obrniti Vodnikove besede:

Od nekđaj stanuje

Le tukej moj rod;

Če vé kdo za dru'ga,

Naj réče: od kod!

Kar dalje stari gréški in rimski pisatelj od stanovavcov zemlje unstran Karpaških hribov povedó, ki njih podobo in navade nam popisujejo, je vse tako, kakor je le nad Slavijani najti. Postava zala, sivkaste očí, zagoreli lasjé, ljubezin mirú, obdelovanje poljá so od nekđaj Slavjanov lastnosti.

Gréški in rimski pisatelji nam hranijo tudi iména ljudstev v tistih stranéh, ki na ravnost kažejo, de so to Slavijani bili.

(Konec sledí.)

Moč puha, sopara ali hlapa.

Ko bí človek zmiraj dreva na ogenj pod kotel podtikal, bi se voda, ki v kotlu vre, do zadnjiga kančika posušila,

to je, v nar manjših drobcih se z gorkoto združila in ž njo zginila. Taki, spremenjeni vodi pravijo: puh, sopar ali hlap. Voda iz eniga bokala v puh spremenjena potrebuje do 3000 bokalov prostora. — Puh se da zlo stisniti. Tako stisnjen je neizrečno močán. In s takim vlovljenim in stisnjenim puham gonijo mline, barke, hlapone, ali vozove na železni cesti in veliko mašin, ki namesto človeških rok motajo predejo, in veliko drugih opravil opravljajo.

Priprosti ljudje, ki prvič hlapone po železni cesti brez priprege po ptičje leteti vidijo, pravijo: „Bog bodi z nami in sveti božji križ! Sam hu-ič vleče, drugači ne more biti. Kako bo voz to sekal brez vprege.“ Kdor zna, ta zna, kakor tisti, ki je s svedram kravo derl, to se pravi: kdor se kaj uči, ta pa zna; kdor se pa nič ne uči, bebec ostane in vse copernicam in pa — saj že veste, komu še — pripisuje.

Hlaponov na železni cesti ne goni nič družiga, kakor vlovljena in stisnjena moč puha. Da ima puh zares tako moč, se lahko tako prepričaš: Obesi serčico (flašico), pa ne prav do verha z vodo napolnjeno nad luč. Zamaši jo dobro na tesno. Čez malo bo voda zavrela, puh pa, ki ne more izpuhteti, bo nazadnje z veliko silo zamašek vun vergel. Ko bi pretesno zamašil, ti pa posodico raznese. — Učeni so berž potem, ko so to moč spoznali, začeli misliti, v katero korist da bi se mogla obrniti. Zadeli so jo, in zdaj nas pripelje puhova moč v 15, 10, 7 minutah, kamor smo poprej komaj v eni uri prišli. To spričuje, kako koristno je natorne moči spoznavati. Bolj ko jih ljudje poznajo, boljši se jim godí, in manj babjih vér imajo.

Lisček ali osatica.

Lisček ali osatica (Stieglitz) je znana, domača lepo pisana ali lisasta ptica. Od tod njeno ime „lisček (lisec).“ Lisček živi zlasti v takih krajih, kjer so blizo njiv tudi gojzdi, lôze ali hoste. Njegov živež so konoplje proso, zelenjava, osatovo seme i. t. d. Od tod ime „osatica.“

Gnjezdi na drevji in postavi svoje kaj umetno narejeno gnezdo med veje. Ona znese po 4, 6 morsko-zelelih jajčic z rujavimi pikami in progami. Lisček je prav priljudna in zumljiva ptičica. Lahko ga navadiš, da si sam vodo vleče i. t. d. Njegovo petje je veselo in prijetno. Pravijo, da tisti, ki so dolgiga kljuna nar prijetneje pojéjo. Pojéjo celo leto, samo tisto dobo ne, ko se skubejo.

Hoja Indijanov.

„Hoja Indijanov v polnočni Ameriki“ — piše naš rojak Friderik Baraga, ki ondi katolško vero oznanuje — „je vsa drugačna, kakor hoja Evropejcov. Indijani, kadar gredó, z vsako nogo zmirej tako naravnost pred drugo stopajo, de so vse stopinje v ravni versti, kakor ko bi po prav ozki bervi hodili. Torej se sled Indijana od sledu Evropejca prav lahko razloči. Gaz, ki ga Indijani po snegu naredé, je navadno ozek, de Evropejc težko po njem hodi.“

Nar boljši pomoček zoper oparjenje.

Če se človek s kropam ali s kako drugo vrelo rečjo opari, ni boljšiga zdravila od olja in soli. Namaži mu vse oparjene ude z oljem in jih poštopaj s prav na drobno stolčeno soljo. V malo trenutkih bo zginila bolečina v pol ure vsa rudečina.

Drobtinice.

Leta 452 razdene Hunski kralj Atila Ljubljano, ki se ji je tačas Emona reklo, popolnoma.

Leta 944 premagajo naši Ogre na Ljublanskim polji in jih hudo našgejo.

Leta 1472 razdenejo Ljubljano Turki.

Léta 1492 jo obsede spet 10.000 Turkov, pa so prisiljeni jo potegniti.

Léta 1561 napravi bukvtiskar Mandel pervo tiskarnico v Ljubljani.

Smešnica.

Nekdo gre na paši zgubljeniga konja iskat, rekoč: Prav vém, de je v tej dolini, pa grem še v uno tam pogledat.

Zastavica.

Kaj vidijo ljudje, kadar bébec z bébcam gre?

Vsanka. *Devá bébca.*

Molitne bukvice.

(V novim pravopisu.)

„Sveto opravilo za šolarje. Spisal A. Slomšek. V Celji 1846. Natisnil Janez Jeretin.“

Prav lične so te molitne bukvice. Sloveče ime visoko častitljiva gospoda slovenskiga pisatelja jih zamore samo bolj priporočiti kot naša hvala. V Ljubljani se dobé pri gosp. bukvovezu Kremšarji. Cena 15 kr.

„Nebeški kruh za otročiče, v pet kosčkov rasdeljen, prvič mašne, drugič spovedne, tretjič obhajilne molitve, četertič litanije in petič mnoge molitve. V Ljubljani 1849. Na prodaj in v založbi pri Janezu Giontini, bukvarji.“

Tudi te molitne bukvičice, v nježni obleki, ti kažejo prav razumljivo otroško besedo. Veljajo 8 kr. Ker je na kmetih navada, za šolske darila posebno molitne bukvice dajati, in ker se drugo leto šolskih bukev v novim pravopisu nadjamo; bi bilo šele ti, da bi se v prihodnje vsaj za šolsko mladost te v novim pravopisu pisane molitne bukvice ali molitveniki kupovali. V soli v novim, v cerkvi v starim pravopisu brati, bo otroke motilo.

Nenavadne besede v tim listu.

Cirilova asbuka, to je *abeceda*, ki jo je sveti Ciril, eden izmed dveh slovenskih Apostelnov, zložil. Pervi čerki se je reklo as (a), drugi buki (b), toraj asbuka, tudi bukvi-ca ali Cirilica.

Dvorna knjižnica (Hofbibliothek). Dvor se imenuje tudi cesarjevo ali kraljevo. poslopje.

Glagolitica je abeceda starih Slovanov, ki jo je sveti Hieronim zložil.